

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI

KHOA VĂN HÓA HỌC

LÊ THỊ NHUNG

HOA SEN TRONG VĂN HÓA VIỆT NAM

TỪ TRUYỀN THỐNG ĐẾN HIỆN ĐẠI

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: GV. NGUYỄN TIẾN DŨNG

HÀ NỘI - 2014

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: HOA SEN - BIỂU TƯỢNG VĂN HÓA VIỆT.....	12
1.1. Nhận thức chung về hoa sen	12
1.1.1. Hoa sen.....	12
1.1.2. Sự tích hoa sen	15
1.2. Biểu tượng hoa sen trong một số nền văn hóa trên thế giới	19
1.2.1. Hoa sen trong văn hóa Ấn Độ.....	19
1.2.2. Hoa sen trong văn hóa Ai Cập	21
Tiểu kết chương 1.....	25
Chương 2: MỘT SỐ NÉT TIÊU BIỂU CỦA HOA SEN TRONG VĂN HÓA VIỆT NAM TỪ TRUYỀN THỐNG ĐẾN HIỆN ĐẠI	26
2.1. Hoa sen trong văn hóa truyền thống Việt Nam	26
2.1.1. Hoa sen trong văn học nghệ, thuật truyền thống Việt Nam	26
2.1.2. Hoa sen trong mỹ thuật, kiến trúc truyền thống Việt Nam	33
2.1.3. Hoa sen trong văn hóa ẩm thực Việt Nam.....	39
2.2. Hoa sen, công cụ đặc lực góp phần trong truyền thông và quảng bá văn hóa Việt Nam.....	41
2.2.1. Yếu tố văn hóa trong truyền thông, quảng cáo hiện đại	41
2.2.2. Hoa sen góp phần đặc lực trong truyền thông và quảng bá văn hóa Việt.....	46
2.2.3. Hiệu quả quảng bá hình ảnh Sen Việt Nam.....	60
2.3. Hoa sen trong công tác đối ngoại.....	62
2.3.1. Tầm quan trọng của “Quốc hoa” với công tác thông tin đối ngoại	62
2.3.2. Một số ý kiến của người nước ngoài về hoa Sen Việt Nam.....	64
Tiểu kết chương 2.....	65

Chương 3: NÂNG CAO VAI TRÒ, VỊ THẾ CỦA HOA SEN TRONG SỰ NGHIỆP PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC.....	68
3.1. Bảo tồn những giá trị của hoa sen trong văn hóa Việt Nam.....	68
3.1.1. Xây dựng kế hoạch bảo tồn, quy hoạch hoa sen	68
3.1.2. Đẩy mạnh khai thác hình ảnh hoa sen trong truyền thông hiện đại	70
3.2. Tăng cường quảng bá hoa sen Việt Nam ra thế giới	72
3.2.1. Một số hạn chế trong công tác quảng bá hình ảnh Sen Việt Nam	72
3.2.2. Quảng bá mạnh mẽ biểu tượng hoa sen Việt Nam.....	76
Tiểu kết chương 3.....	78
KẾT LUẬN	79
TÀI LIỆU THAM KHẢO	81
PHỤ LỤC	83

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

Từ bao đời nay, hoa sen đã trở thành một hình tượng đặc biệt trong văn hóa của người Việt Nam. Hoa sen có mặt ở khắp mọi nơi, đã đi vào lòng người Việt. Vì thế, có ý kiến đã nói rằng: ngắm hoa sen và hiểu được hoa sen sẽ như nhận ra hình ảnh con người Việt Nam - giản dị, hiếu hòa và trong sáng.

Hoa sen có vai trò quan trọng trong đời sống vật chất và tâm linh người Việt. Từ xưa, hoa sen đã là một biểu tượng tiêu biểu trong kiến trúc, đặc biệt là kiến trúc Phật giáo, kiến trúc cung đình tại Việt Nam. Hình ảnh hoa sen được lồng vào trong kiến trúc nhà với ý nghĩa về sự giải thoát. Trong Phật giáo phương Đông nói chung và Phật giáo Việt Nam nói riêng thì hoa sen đã trở thành biểu tượng của vẻ đẹp thần bí, huyền ảo và sâu kín. Không chỉ vậy, hoa sen còn có vai trò không nhỏ trong văn hóa ẩm thực Việt Nam. Hương sen thơm, dịu dàng, thuần khiết thực sự là biểu trưng tiêu biểu cho văn hóa và con người Việt Nam [1, tr.56]

Trong thời đại giao lưu toàn cầu hóa hiện nay, mỗi quốc gia đều tìm cách nâng cao vị thế và uy tín của mình đối với bạn bè quốc tế. Ngoại giao luôn là một trong những nhiệm vụ trọng tâm của mỗi nước. Trong đó, việc xây dựng và quảng bá văn hóa dân tộc là một trong những cách thức, đồng thời là mục tiêu quan trọng của công tác đối ngoại [7, tr.42].

Trong những thập niên gần đây, Việt Nam từng bước chỗi đứng và hình ảnh của mình trên trường quốc tế. Đặc biệt trong thời gian gần đây, du lịch phát triển, lượng khách nước ngoài đến với Việt Nam ngày càng nhiều, cùng với đó là số vốn đầu tư vào Việt Nam không ngừng gia tăng. Kết quả này là công sức của quá trình ngoại giao văn hóa, giới thiệu hình ảnh Việt Nam đến với bạn bè thế giới. Các hoạt động giao lưu văn hóa được đầu tư, ngành công

nghiệp văn hóa của nước nhà dần phát triển và khẳng định vai trò của mình, thể hiện sinh động qua các hoạt động quảng bá văn hóa như triển lãm, lễ hội giao lưu văn hóa, các cuộc trưng bày, giới thiệu văn hóa nghệ thuật...[5, tr.3].

Mỗi quốc gia có chiến lược, kế hoạch xây dựng và quảng bá văn hóa của riêng mình. Hiện nay, việc quảng bá hình ảnh đất nước qua các giá trị văn hóa truyền thống, biểu tượng như quốc ca, quốc kì, quốc thú, quốc tửu, hay quốc hoa đã không còn xa lạ.

Với riêng Việt Nam, bên cạnh các biểu tượng chính thức như quốc kì, quốc ca, quốc huy, chúng ta còn có nhiều biểu tượng tượng trưng cho đất nước, con người như con trâu, cây tre, chim lạc. Đặc biệt, với ý nghĩa văn hóa vô cùng lớn lao của mình, hoa sen đã được nhân dân trong và ngoài nướ công nhận là “Quốc hoa”. Tuy chưa có văn bản pháp lý chính thức công nhận nhưng từ lâu, lịch sử và nhân dân Việt Nam đã ngầm chọn hoa sen là quốc hoa của mình. Trong khóa luận, tác giả sử dụng từ “Quốc hoa” với ý hiểu này.

Hoa sen có một ý nghĩa đặc biệt trong đời sống văn hóa Việt. Trong quan niệm của người phương Đông nói chung, người Việt Nam nói riêng, sen là loài duy nhất hội tụ đầy đủ những ý nghĩa triết học – nhân sinh cao quý, là ý nghĩa về âm dương ngũ hành và sức sống mãnh liệt như ý chí quật cường của dân tộc. Bên cạnh đó, hoa sen còn mang ý nghĩa tôn giáo sâu sắc, đặc biệt ở quốc gia phân đông theo đạo Phật như Việt Nam[2, tr.82].

Hoa sen đi vào đời sống văn hóa, tâm linh người Việt từ bao đời nay. Đó là biểu tượng cho tâm hồn, cốt cách, ý chí Việt. Ngắm hoa sen và hiểu hoa sen, người ta sẽ hiểu được con người Việt.

Từ lâu, Việt Nam trong mắt bạn bè quốc tế được biết đến với những áo dài, nón lá dịu dàng, món nem cuốn, món phở nước độc đáo, hấp dẫn. Đến nay, khi có thêm hình ảnh “Quốc hoa” – hoa sen, việc quảng bá cho văn hóa

dân tộc sẽ có thêm một công cụ hữu hiệu. Hoa sen là một biểu tượng đẹp, có giá trị thẩm mỹ cao, có khả năng tác động, kích thích và thu hút khách du lịch. Hoa sen có vai trò và ý nghĩa lớn trong việc đẩy mạnh quảng bá Việt Nam, đưa hình ảnh đất nước, con người và những bản sắc văn hóa Việt đến với bạn bè quốc tế, để họ hiểu thêm, yêu mến hơn dải đất hình chữ S.

Hoa sen có một ý nghĩa và vai trò không thể chối từ trong đời sống văn hóa Việt cổ truyền hay trong văn hóa truyền thống Việt Nam hiện đại. Nhiều công ty, tập đoàn đã nắm được đặc điểm này mà đưa hoa sen vào chiến lược quảng bá hình ảnh, giới thiệu sản phẩm của mình. Tuy nhiên, làm thế nào để phát huy hết tiềm năng của hoa sen trong việc quảng bá văn hóa, để hoa sen đóng góp được nhiều nhất vào quá trình hội nhập, phát triển kinh tế của đất nước còn là vấn đề đang bị bỏ ngỏ.

Hơn nữa, việc người Việt Nam đối xử với quốc hoa của chính mình ra sao cũng là vấn đề văn hóa cần được xem xét. Bởi hiện nay, không phải tất cả mọi người, nhất là lớp trẻ có thể nhận thức được đúng và đầy đủ giá trị, ý nghĩa của hoa sen đối với tinh thần dân tộc. Chỉ khi hiểu được ý nghĩa thiêng liêng của quốc hoa, cộng đồng chủ thể mới có thể hành động đúng đắn, tôn trọng biểu tượng văn hóa dân tộc. Khi đó, nền độc lập và tinh thần, hào khí dân tộc mới được trường tồn.

Với những thực tế đó, tác giả đã lựa chọn nghiên cứu đề tài: “***Hoa sen trong văn hóa Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại***”.

2. TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU

Là một trong những biểu tượng của văn hóa Việt Nam, hoa sen là đề tài đã được nghiên cứu từ lâu bởi các nhà văn hóa học. Có khá nhiều tài liệu, sách báo viết về hoa sen, các công trình nghiên cứu về sen như:

Cuốn sách “*The Quantum and Lotus*” của tác giả Matthieu Ricard.

Cuốn sách Ngọc sáng trong hoa sen (Tựa tiếng Anh: *The Wheel of Life*) tác giả John Blofeld xuất bản năm 2012 – Nhà Xuất bản trẻ.

Cuốn “*Non nước Việt Nam*” – Nhà xuất bản Văn hóa Thông tin.

Luận văn: “*Hoa sen – linh hồn Việt Nam hóa cùng thế giới*” của tác giả Bùi Thị Xuân, Khoa Quan hệ Quốc tế, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

Luận văn: “*Yếu tố văn hóa trong quảng cáo truyền hình*” của tác giả Phạm Quỳnh Trang, khoa Quan hệ công chúng và Quảng cáo, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.

Luận văn: “*Về biểu tượng hoa sen trong điêu khắc Chăm*” của tác giả Hồ Thùy Trang.

Ngoài ra còn rất nhiều các bài viết về hoa sen đã được đăng trên báo, như:

Bài viết: “*Hình tượng sen trong văn hóa của người Việt Nam*” của tác giả Phương Thảo, đăng trên báo điện tử Vietnamplus. Bài viết đề cập khá đầy đủ giá trị của hoa sen trong văn hóa người Việt, trong các phương diện như: sen trong văn hóa nghệ thuật, sen trong mỹ thuật truyền thống và sen trong văn hóa ẩm thực Việt Nam.

Hay bài viết: “*Hoa sen trong đời sống Việt*” của tác giả Lý Hải, đăng trên báo Quân đội nhân dân, là những nghiên cứu khá sâu sắc về ý nghĩa của sen trong tổng thể văn hóa Việt.

Tuy nhiên, tất cả các tài liệu, ghi chép trước đây đều chủ yếu tập trung nghiên cứu hoa sen từ khía cạnh văn hóa truyền thống, như trong mỹ thuật, điêu khắc, tâm linh, hay ẩm thực. Tóm lại, đó là những nghiên cứu mới chỉ dừng lại ở mức độ nội bộ dân tộc, vai trò và ý nghĩa của hoa sen mới chỉ được tìm hiểu trong nền văn hóa chủ thể, với con người Việt và môi trường Việt.

Khác biệt với chiều hướng đó, luận văn: “*Hoa sen trong văn hóa Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại*” lại nghiên cứu sen một cách toàn diện. Không chỉ nghiên cứu sen trong văn hóa truyền thống Việt Nam, mà luận văn còn tiếp cận tìm hiểu sen với tư cách là biểu tượng, là công cụ hữu hiệu trong quảng bá văn hóa Việt Nam trong xã hội hiện đại; tìm hiểu hình ảnh hoa sen trong mắt bạn bè quốc tế. Chính vì thế, đây là một đề tài mới mẻ, mang tính thực tiễn cao, phần nào khái quát được vai trò, ý nghĩa của hoa sen trong toàn nền văn hóa Việt Nam theo suốt chiều dài lịch sử dân tộc, đặc biệt là sứ mạng và những bước đi của hoa sen trong hành trình giới thiệu văn hóa Việt Nam với bạn bè quốc tế.

3. MỤC ĐÍCH VÀ NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU

3.1. Mục đích

Hoa sen luôn có một vai trò và ý nghĩa đặc biệt trong đời sống văn hóa, tâm linh của người Việt. Sen gắn bó với cuộc sống, đi vào lòng người. Mỗi bộ phận của hoa sen đều được sử dụng, không chỉ có giá trị vật chất, mà còn mang ý nghĩa tinh thần to lớn. Hoa sen là cốt cách Việt, tinh thần Việt, hiểu được sen là hiểu được con người Việt Nam.

Sen thể hiện phẩm chất, lối sống, tâm hồn Việt. Do đó nghiên cứu sen sẽ giúp hiểu sâu thêm về đời sống vật chất, đời sống văn hóa cũng như tinh thần người Việt một cách toàn diện và sâu sắc hơn. Từ đó nâng cao sự tự nhận thức về giá trị bản thân, giá trị dân tộc, khơi gợi tinh thần dân tộc của người Việt Nam.

Luận văn nghiên cứu giá trị văn hóa, sự vận động gia tăng các giá trị văn hóa của hoa sen trong suốt tiến trình lịch sử dân tộc. Không chỉ dừng lại ở việc nghiên cứu sen trong đời sống văn hóa dân tộc, luận văn còn nghiên cứu

vai trò của sen trong công tác quảng bá văn hóa, khái quát hành trình hội nhập thế giới của hoa sen với tư cách là đại sứ văn hóa Việt.

Khóa luận trình bày thực tiễn và gợi mở một số phương pháp để giới thiệu quốc hoa với bạn bè thế giới, để hoa sen phát huy tối đa tiềm năng, sức mạnh của nó trong công cuộc hội nhập của nước nhà, giúp khẳng định hình ảnh và nâng cao vị thế của đất nước.

3.2. Nhiệm vụ

Làm rõ, khẳng định vẻ đẹp của hoa sen, vai trò và ý nghĩa của sen trong đời sống văn hóa của người Việt từ xã hội truyền thống đến đời sống hiện đại với môi trường truyền thông ngày càng năng động. Qua đó, khóa luận khẳng định nét đẹp, tâm hồn, tính cách của con người Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại.

Tìm hiểu, khẳng định được vai trò, ý nghĩa của quốc hoa đối với công tác quảng bá văn hóa; khẳng định hoa sen chính là một trong những công cụ hữu hiệu, đặc lực để giới thiệu hình ảnh Việt Nam với bạn bè quốc tế.

Nâng cao nhận thức về ý nghĩa thiêng liêng của hoa sen với chính cộng đồng người Việt trong và ngoài nước. Chỉ khi nhận thức được đầy đủ giá trị của quốc hoa, con người mới có cách hành xử đúng đắn, tôn trọng và bảo vệ giá trị tinh thần dân tộc. Đó còn là vấn đề về văn hóa ứng xử của cư dân bản địa với giá trị tinh thần dân tộc.

Tìm hiểu thực tế của công tác quảng bá văn hóa thông qua công cụ cụ thể là “Quốc hoa” - hoa sen. Từ đó đẩy mạnh tuyên truyền, quảng bá hình ảnh “Quốc hoa” như một giá trị văn hóa Việt Nam tiêu biểu đến bạn bè thế giới; để “Quốc hoa” phát huy hết giá trị của mình. Qua đó, khóa khẳng định vai trò, ý nghĩa của quảng bá hình ảnh đối với công tác thông tin đối ngoại, phục vụ cho việc phát triển của đất nước.

4. ĐỐI TƯỢNG, PHẠM VI NGHIÊN CỨU

4.1. Đối tượng

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là hoa sen và vai trò, ý nghĩa mọi mặt của hoa sen trong văn hóa cổ truyền và trong văn hóa truyền thông hiện đại ở Việt Nam.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Trong khuôn khổ đề tài nghiên cứu khoa học, tác giả đi sâu tìm hiểu về vẻ đẹp, ý nghĩa của hoa sen trong nền văn hóa Việt, từ đời sống văn hóa Việt Nam truyền thống đến văn hóa quảng cáo, truyền thông hiện đại.

Bên cạnh đó, khóa luận tập trung tìm hiểu quá trình hội nhập, vươn ra thế giới, để từ đó quảng bá cho hình ảnh đất nước của hoa sen với vai trò như là “Quốc hoa”.

- Về mặt thời gian: khóa luận tìm hiểu về hoa sen với ý nghĩa của nó trong đời sống tâm linh và văn hóa Việt cổ truyền xa xưa; tiếp nối đó là tập trung nghiên cứu về vai trò của “Quốc hoa” trong sự phát triển của đất nước hiện nay.

- Về mặt không gian: luận văn nghiên cứu hoa sen và ý nghĩa mọi mặt của nó đối với sự phát triển của đất nước, mà chủ yếu trong phạm vi quốc gia Việt Nam.

5. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Đề tài sử dụng phương pháp phân tích, tổng hợp các tài liệu như sách, báo, tạp chí, các luận văn nghiên cứu có liên quan đến nội dung của đề tài để có được cái nhìn tổng quát về vai trò, ý nghĩa của hoa sen đối với đời sống văn hóa Việt Nam nói chung.

Đề tài cũng sử dụng phương pháp điều tra, bảng hỏi, thu thập và xử lý số liệu để có được căn cứ xác thực khi đánh giá hình ảnh quốc hoa trong mắt bạn bè quốc tế.

Bên cạnh đó, tác giả kết hợp vốn hiểu biết cá nhân và thông tin thu thập từ internet, truyền hình để xây dựng luận văn hợp lý, logic.

6. BỐ CỤC CỦA TIỂU LUẬN

Ngoài phần mở đầu, kết luận, tài liệu tham khảo, chú thích và phụ lục, nội dung chính của Luận văn được chia làm 03 chương:

Chương 1: Hoa sen, biểu tượng văn hóa Việt Nam

Chương 2: Một số nét tiêu biểu của hoa sen trong văn hóa Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại.

Chương 3: Nâng cao vai trò của quốc hoa trong công tác quảng bá văn hóa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Tổng cục Du lịch Việt Nam (2007), *Non nước Việt Nam*, NXb. Hà Nội.
2. Matthieu Ricard (2001), *The Quantum and Lotus*, Nxb. Three River Press.
3. John Blofeld (2012), *Ngọc sáng trong hoa sen* (Tựa tiếng Anh: *The Wheel of Life*), Nxb. Trẻ.
4. TS. K.E. Ovsavor (1976), Nguyên lý hình thành và nảy mầm của hạt giống, Nxb. Moskave.
5. Trần Mạnh Thường (2005), *Việt Nam Văn hóa và du lịch*, Nxb Thông tấn.
6. Đinh Hồng Hải (2012), *Nghiên cứu văn hóa từ góc nhìn nhận học biểu tượng*, <http://www.vanchuongviet.org>.
7. Bùi Thị Xuân (2011), *Hoa sen – linh hồn Việt Nam hóa cùng thế giới*, khoa Thông tin Đối ngoại, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.
8. Tác giả Phạm Quỳnh Trang (2012), khóa luận tốt nghiệp “*Yếu tố văn hóa trong quảng cáo truyền hình*”, khoa Quảng cáo Truyền hình, Học viện Báo chí và Tuyên truyền.
9. Nguyễn Đăng Duy (2002), *Văn hóa học Việt Nam*, Nxb. Văn hóa Thông tin.
10. Nguyễn Du Chi (2003), *Hoa văn Việt Nam – từ thời tiền sử đến nửa đầu thời kì phong kiến*, Nxb. Mỹ thuật.
11. <http://reds.vn/index.php/> *Văn hóa là hệ thống các biểu tượng - thông tin xã hội* nghe-thuat/toan-canhh/3618-hoa-sen-trong-van-hoa-nghe-thuat-viet-nam.

12. http://mactrieu.vn/index.php?option=com_content&id=565%3Ahoa-sen-biu-tng-vn-hoa-vit-nam-&Itemid=54
13. http://vi.wikipedia.org/wiki/Sen_h%E1%BB%93ng
14. <http://www.hoatuoihanoi.vn/home/Su-tich-hoa-sen.57.html>
15. http://yume.vn/hoang_phuoc88/article/su-tich-hoa-sen-35C9B954.htm
16. <http://giaoduc.net.vn/Van-hoa/Nhiiep-anh/Ngam-hoa-sen--quoc-hoa-cua-An-Do-Ai-Cap-Sri-Lanka-post4579.gd>
17. <http://giacngo.vn/vanhua/2008/12/04/5E5610/>
18. <http://www.vietnamplus.vn/hinh-tuong-hoa-sen-trong-van-hoa-cua-nguoi-viet-nam/186466.vnp>